

Karjeras atbalsts

Vai pedagogs karjeras konsultants ir karjeras konsultants

J. Pāvulēns stāsta par mūsdienīgu karjeras attīstības atbalstu izglītības iestādē

Jānis Pāvulēns

LLU Tehniskās fakultātes Izglītības un mājsaimniecības institūta lektors, pedagoģu profesionālās kompetences pilnveides B programmas „Pedagoģis karjeras konsultants” vadītājs

Karjeras attīstības atbalsta (KAA) pilnveide ir nesaraujami saistīta ar funkciju diferenciaciju un atbalsta sniedzēju specializāciju. Desmit pastāvēšanas gadu laikā briedumu sasniegusi arī Latvijas karjeras attīstības atbalsta sistēma (KAAS), kurā blakus karjeras konsultantiem (KK) pakāpeniski nostājas pedagoģi karjeras konsultanti (PKK). Šajā situācijā gan profesionālās maģistra studiju programmas „Karjeras konsultants”, gan arī pedagoģu profesionālās kompetences pilnveides B programmas „Pedagoģis karjeras konsultants” dalībniekiem un mācībspēkiem radušies vairāki jautājumi, kas pārsvarā saistīti ar individuālo karjeras konsultāciju sniegšanu. Šī raksta mērķis ir kritiski izvērtēt abu specialitāšu pārstāvju pašreizējās funkcijas, balstoties uz sabiedrības mainīgā pieprasījuma

atspoguļojumu normatīvajos aktos.

Koncepcija „Karjeras attīstības atbalsta sistēmas pilnveidošana” iezīmē KAA robežas un pamatelementus, kā arī nosaka atbildības sadalījumu par KAAS ieviešanu un ieskicē iestrādnes karjeras konsultantu sagatavošanas un skolotāju papildizglītības ziņā. Koncepcijā skaidri redzami divi KAA virzieni – karjeras izglītība skolās, ko īsteno īpaši izglītoti skolotāji, un karjeras konsultēšana ārpus skolas, ko īsteno karjeras konsultanti.

Koncepcijā sāktā KAAS pilnveide turpināta citos normatīvajos aktos. Atsevišķu KAA funkciju īstenošana minēta vairāku profesiju nodarbinātības aprakstā; kā pamatnodarbošanās KAA sniegšana ir minēta PKK un KK profesijas aprakstā. Šīs profesijas ir iekļautas pamatgrupas „Vecākie speciālisti” dažādās apakšgrupās, un, lai gan abu profesiju pārstāvju uzdevumi ir karjeras informācijas un karjeras izglītības sniegšana, kā arī individuāla un grupu konsultēšana, to profesionālās darbības pamatuzdevumos ir skaidri formulētas atšķirības.

→ 7. lpp.

Īsumā

Tuvojas Karjeras nedēļa 2016

Šī gada rudenī no 10. līdz 14. oktobrim notiks Karjeras nedēļa, ko jau piekto gadu pēc kārtas organizē VIAA sadarbībā ar pašvaldībām un to izglītības pārvaldēm.

Katru gadu aug Karjeras nedēļas mērogs, un šogad tajā piedalīsies jau 24 pilsētas un novadi.

2015. gadā veiktajā jauniešu aptaujā portālā draugiem.lv VIAA noskaidroja, ka sarunas ar dažādu profesiju pārstāvjiem, prakse vai vasaras darbs pēc jauniešu domām ir labākie paņēmieni, kā iepazīt nākotnes nodarbošanos, tomēr jauniešiem trūkst praktisku iespēju vai pašiniciatīvas iepazīt darba tirgu jau skolas laikā. Līdz ar to 2016. gada Karjeras nedēļas tēma būs „Es būšu... darba tirgū”.

Karjeras vadības prasmju integrēšana mācību saturā

Diskusijās par karjeras izglītības nodrošināšanu bieži izskan bažas, ka izglītības saturs jau tā ir pārbīvēts un atrast vietu jaunam mācību priekšmetam karjeras vadības prasmju apguvei nav iespējams. Tādēļ Latvijas *Euroguidance* 2016. gada darba plānā ir iekļauti skolotāju semināri, kuros tiek skaidrota karjeras vadības prasmju būtība un parādīts, kā tās mācīt. Semināri „Karjeras vadības prasmju attīstīšana mācību priekšmetu saturā” tiek piedāvāti vispārīzglītojošo skolu 5.–12. klašu skolotājiem.

Seminārus vada karjeras speciālisti, kas ir reizē mācību priekšmetu skolotāji, balstoties uz projekta KIPNIS izveidotajiem materiāliem un pašu praktisko pieredzi.

Sekojet informācijai vietnes www.viaa.gov.lv/Euroguidance jaunumos.

Metaforiski asociatīvo kāršu lietošana karjeras konsultanta darbā

Dr. Agita Šmitiņa
LU, ViA karjeras konsultante

Palīdzot cilvēkiem veikt izvēli un īstenot izaugsmi, karjeras konsultantu svarīgākais un spēcīgākais ierocis ir fokusēta un virzīta saruna, kas veicina konsultanta un klienta dialogu par iekšējo attīstību, kā arī sekmē karjeras vadības prasmju un kompetenču izveidošanos un to lietošanu dzīvē. Būtisku atbalstu konsultanta darbā sniedz arī dažādas projektīvas vai interaktīvas metodes, piemēram, darba lapas, testi, profesiju kārtis, jautājumu spēles u. c. Vizuālas un projektīvas metodes palīdz klientam dziļāk iepazīt sevi, rosina citādi paskatīties uz savu pasauli, attiecībām, iespējamām problēmām un resursiem.

Unikāla, pasaulē jau vairāk nekā 20 gadus pazīstama metode ir metaforiski asociatīvās kārtis. Tā ir paredzēta speciālistiem, kuri strādā ar cilvēku izaugsmi, konsultē un vada dažādu veidu mācības, kā arī komandu un saskarsmes treniņus, – psihologiem, konsultantiem, izaugsmes treneriem (angļu val. – *coach*), izglītības darbiniekiem, pedagogiem, supervizoriem, mediatoriem u. c. Metaforiski asociatīvās kārtis ir sevis iepazīšanas metode un arī jaudīgs diagnostikas instruments. Šīs kārtis mēdz saukt dažādi – metaforiskās, projektīvās, asociāciju, terapeitiskās, interaktīvās, metaforiski asociatīvās –, un to lietošana konsultēšanā ir cieši saistīta gan ar psiholoģisko projektīvo metožu attīstību, gan ar metaforiskās domāšanas koncepta izpratni kopumā.

Metaforiskās kārtis var uzskatīt arī par vienu no projektīvajām vizuālajām metodēm, un darbošanās ar tām ļauj klientam aktivizēt savu metaforisko domāšanu un radošumu – paskatīties uz savu problēmu no malas, attīstīt spontanitāti, rast jaunus resursus, atklāt problēmu un tās cēloņus.

Grupas darbā kāršu izmantošana ļauj panākt ātru un dziļu kontaktu starp grupas dalībniekiem, attīsta spēju ieklausīties otrā, pieņemt otra

atšķirības un ieraudzīt kopējo spēku un resursus; tā palīdz arī mazināt stereotipus un aizspriedumus. Attēls uz kārts ir kā vizuāls stimuls cilvēka personības projekcijai, un tas arī ir viens no svarīgākajiem kāršu izmantošanas principiem. Kārts skaidrojums un interpretācija ļauj piekļūt klienta vienotajai „es” izpratnei, kā arī ļauj saprast viņa aktuālo situāciju, izvēli, pārdzīvojumus un dzīves notikumu interpretāciju. Darbs ar simboliskiem attēliem ļauj cilvēkiem mazināt daudzus aizsargmehānismus, radīt uzticēšanās atmosfēru un veiksmīgāk veidot komunikāciju grupā vai starp konsultantu un klientu, ieraudzīt sevi un citus jaunā gaismā, uzdrošināties izpaust savas jūtas, vēlmes un attieksmi.

Metaforiskās kārtis var iedalīt divās grupās. Pirmā ir kārtis, kurās izmantoti mākslinieku radīti, daudzpusīgi interpretējami tēli. Šādas ir pasaulē populārākās metaforiski asociatīvās kārtis *OH*.

Karjeras konsultantu svarīgākais un spēcīgākais ierocis ir fokusēta un virzīta saruna, kas veicina konsultanta un klienta dialogu par iekšējo attīstību, kā arī sekmē karjeras vadības prasmju un kompetenču izveidošanos un to lietošanu dzīvē.

To izveidotāji apgalvo, ka šīs kārtis var efektīvi izmantot, strādājot ar klientiem, kam ir dažādas attiecību problēmas, posttraumatiskais sindroms, psihosomatiskās slimības, atkarības u. c. Otrā kāršu grupa ir tās, kurās fiksēti konkrēti fotomirkļi – gan abstrakti, gan tādi, kas attēlo cilvēka emocijas, noteiktas situācijas vai attiecību sižetus. No tām vislabāk zināmās ir fotokārtis *Point of You* un *Punctum*.

Latvijā ir izveidotas asociatīvās kārtis „Tava pasaule”. Tas paveikts, apkopojot citu kāršu izveidotāju pieredzi, balstoties uz darbu konsultēšanas jomā – ar skolēniem, studentiem, pedagogiem, karjeras konsultantiem, uzņēmumu darbiniekiem un vadītā-

Latvijā plaši pielietota karjeras konsultēšanas metode - metaforiski asociatīvās kārtis

jiem –, kā arī ņemot vērā ārvalstu ekspertu ieteikumus šādu kāršu izveidē. „Tava pasaule” ir 56 metaforiski asociatīvās kārtis ar fotogrāfijām, un tās ir paredzētas profesionālai lietošanai tiem, kuri ikdienā strādā ar cilvēku izaugsmi, motivē, iedrošina, risina konfliktus, samierina, iedvesmo. Tāpat kā citas šāda veida fotokārtis, arī šīs var būt efektīvs palīdzinstruments semināros. Tās uzlabo saskarsmi kolektīvā, sekmē konfliktu atklāšanu un risināšanu, veicina personisko izaugsmi. Tās kā metode izmantojamas arī dažādu veidu konsultēšanā – izaugsmes treneru sesijās, uzņēmējdarbības konsultēšanā, karjeras un individuālajā konsultēšanā.

leikumi asociatīvo fotokāršu izmantošanā

Lietojot metaforiski asociatīvās kārtis, nav vienotu noteikumu vai instrukcijas ne par to, kas tieši ir jāsaka vai jājautā, ne to, kurā konsultēšanas vai grupas darba posmā kārtis ir jāizmanto. Parasti cilvēks pats izvēlas kārtis un pats tās arī tulko. Konsultants psihologs, karjeras konsultants, pedagogs vai izaugsmes treneris ir tikai palīgs, kas nosaka klienta virzību, palīdz viņam formulēt jautājumus un atšifrēt atbildes. Grupas darbā kārtis var izmantot, gan veidojot kopējas asociācijas, gan atklājot citiem sevi, gan arī raksturojot citus un tā nodrošinot viņiem atgriezenisko saikni. Lai arī kārtis var interpretēt brīvi, tomēr ir jāievēro daži nosacījumi:

- iedrošiniet klientu izvēlēties to kārti, kura viņu uzrunā uzreiz, kurā ir attēlots kaut kas viņam būtisks;

- izstāstiet cilvēkiem, ka neviena kārts – neviens attēls vai fotogrāfija – nav slikta, nepareiza vai nepiemērota; ja cilvēks to ir izvēlējis, tad tajā ir nozīmīga ziņa tieši viņam;
- pievērsiet uzmanību katram cilvēkam, kurš izvēlējis kārti;
- vienmēr pajautājiet, kāpēc cilvēks ir izvēlējis tieši šo kārti un kā tā saistās ar viņa izjūtām, attieksmi, vērtībām vai šo brīdi;
- izmantojot kārtis grupā, atgādiniet aktivitātes noteikumu (katrs no dalībniekiem ieņem arī aktīvo lomu, ne tikai uzklausa un izzina kā līdzjutējs); atgādiniet arī konfidencialitātes un atklātības nosacījumus;
- nosakiet, ka cita kārtis ir aizliegta interpretēt, jo viens un tas pats attēls dažādiem cilvēkiem var nozīmēt atšķirīgas lietas un cita dalībnieka iekļaušanās var mazināt atklātības un uzticības līmeni grupā; tāpat nedrīkst kritizēt arī kāršu interpretāciju;
- aprakstot notikumus, situācijas vai izjūtas saistībā ar attēlu uz kārts, vēlams izmantot tagadnes laiku vai arī aprakstīt notikumus dinamikā un virzībā.

**Konsultants psihologs,
karjeras konsultants,
pedagogs vai izaugsmes
treneris ir tikai palīgs, kas
nosaka klienta virzību, palīdz
viņam formulēt jautājumus un
atšifrēt atbildes.**

Piemēri darbā ar individuālajiem klientiem

- Atrodiet kārti, kas ataino jūsu stiprās puses.
- Atrodiet kārti, kas parāda izjūtas par notiekošo.
- Izvēlieties un secīgi sarindojiet 5–7 kārtis, kas parāda jūsu vērtības un intereses, atspoguļo jūsu personību, parāda stiprās puses darbā.
- Atrodiet trīs kārtis, kas saistītas ar šaubām vai lēmumiem darbā ar klientu.
- Pastāstiet par kārti, kas kaut ko būtisku pasaka par jūsu pašreizējo karjeras posmu.
- Atrodiet divas kārtis, kas saistītas ar jūsu pagātnes notikumiem vai izjūtām, divas, kas ir aktuālas šobrīd,

un divas, kas saistītas ar nākotnes sapņiem, mērķiem, iecerēm.

Piemēri grupas darbam – komunikācijas veicināšanai

- Pāris minūšu laikā atrodiet savu grupu simbolizējošu kārti.
- Izvelciet kārti nejauši un pastāstiet grupai, kā šī kārts varētu būt saistīta ar jūsu personību, īpašībām vai attiecībām (var izvēlēties arī trīs kārtis un izvēlēties no tām vienu sev atbilstošo).
- Strādājot grupā, atrodiet kārti, kas atspoguļo grupas viedokli par konkrētu problēmu.
- Atrodiet katrs sev kārti, kas saistīta ar jūsu lomu šajā grupā.
- Atrodiet kārti, kas, jūsuprāt, simbolizē dalībnieka A raksturīgākās iezīmes.

Asociatīvās fotokārtis var izmantot arī jebkuras grupas tēmas kontekstā, piemēram, jāatrod kārts, kas saistīta ar karjeras izpratni, stereotipu, aizspriedumu izpausmi, konflikta iespējamo risinājumu, komandas resursiem u. c.

Informācija par kārtīm atrodama:
www.points-of-you.com,
www.oh-cards-na.com,
www.facebook.com/tavapasaule.lv.

Tava Pasaule

ASOCIATĪVĀS KĀRTIS SARUNĀM
PAR DARBU, IZAUGSMI, MĒRĶIEM,
KOMANDU, ATTIECĪBĀM, SEVI UN
CITIEM

Kārtis paredzētas profesionālai lietošanai:
- Pedagoģiem, lektoriem
- Semināru, apmācību un komandu treniņu vadītājiem
- Koučiem
- Karjeras/ izaugsmes konsultantiem
- Psihologiem
- Personāla speciālistiem
- Mediatoriem un supervizoriem

Kārtis nopērkamas:
www.facebook.com/tavapasaule
www.latvijaspuzles.lv
info@latvijaspuzles.lv 26642232

Unikāla profesija Latvijā

Pasaulē ir daudz dažādu profesiju, bet tikai dažas no tām ir unikālas. Piemēram, Latvijā tāda ir planetārija un observatorijas lektors.

Ventspilī ir pieejams Baltijā modernākais un lielākais digitālais planetārijs, kā arī ar modernu teleskopu aprīkota observatorija. Planetārijs un observatorija paredzēti ne tikai skolēnu zināšanu padziļināšanai un tūristu ziņkāres apmierināšanai vien. Planetārija lektori sadarbojas ar citu Eiropas planetāriju kolēģiem, lai uzlabotu un pilnveidotu materiālus un apmainītos ar pieredzi, tādējādi nodrošinot aktuālu un kvalitatīvu piedāvājumu planetārija un observatorijas apmeklētājiem jebkurā vecumā un ar dažādu zināšanu līmeni.

Observatorija, kas atrodas Jaunrades nama jumta izbūvē, ir aprīkota ar augstas kvalitātes teleskopu, ar kura palīdzību dienas laikā tiek veikti Saules novērojumi, savukārt vakaros no septembra līdz aprīlim tiek vērotas planētas, dubultzvaigznes, miglāji un pat mūsu kaimiņu galaktika!

Viena seansa ilgums planetārijā ir 50 minūtes, un tā laikā planetārija lektoru īpaši izveidotos tematiskos autoršovos tiek izzinātas Zemei tuvākās Visuma daļas. Papildus šovam tiek demonstrēta 360 grādu filma, kas atklāj vēl citus Visumā glabātos noslēpumus. Seansu laikā lektoram ir galvenā loma, lai apmeklētājs izzinātu un gūtu pilnvērtīgu un neaizmirstamu iespaidu par šo dabaszinātņu jomu.

Karjeras nedēļas laikā skolēni regulāri ēno lektorus, jo šķiet tik aizraujoši būt pie lektora pulks aptumšotās planetārija zāles aizmugurē un vadīt vienreizīgu izrādi stundas garumā.

Skolēniem, plānojot mācību ekskursijas, ir vērts maršrutā iekļaut arī planetāriju un observatoriju Ventspilī. Tas noderēs redzesloka paplašināšanai un zināšanu padziļināšanai šajā jomā. Iespējams, kāds no apmeklētājiem savu karjeras izvēli vēlāk saistīs ar šo unikālo profesiju, ko Latvijā pārstāv tikai divi cilvēki.

Vairāk informācijas:

www.jaunradesnams.lv/lv/planetarijs/.

Slovēnijas impresijas karjeras atbalsta jomā

Aira Klampe

Mg. sc. educ.

Projekta „Jauniešu garantija” karjeras konsultante NVA Liepājas filiālē

Marta vidū vienas nedēļas garumā guvu pieredzi un iedvesmu *Erasmus+* programmas tīklā *Academia* Slovēnijas galvaspilsētā Ļubļanā. Pieredzes apmaiņas tēma “Pāreja no izglītības uz darba tirgu”. Viesmīlīgās namamātes Sabinas Škarjas, *Euroguidance* un *EURES* koordinatores Slovēnijas Nodarbinātības dienestā vadībā iepazīnām Slovēnijas pieeju karjeras konsultēšanā.

Personības pievilcīguma un vieduma nozīmība

Vizītes lielākā vērtība bija tikšanās ar savas darbības jomas profesionāļiem, viņu azarts un izdoma, kā bezdarbnieka vai darba meklētāja ikdienu un turpmākās karjeras plānošanu pārvērst pasākumā ar plus zīmi.

Satiktie Nodarbinātības dienesta darbinieki uzsver, ka pēdējos gados arī formālās institūcijās arvien atklātāk runā par to, ko klienti patiešām vēlas sasniegt vai darīt. Karjeras konsultants Pēteris Gabors savā nodarbībā dalījās pieredzē par to, kā sniegt informāciju cilvēkam, kurš reģistrējas nodarbinātības aģentūrā, un kā vēlāk strādāt ar šo cilvēku, lai mainītu viņa attieksmi pret darba meklēšanu vai savu (ne)varēšanu. P. Gabors uzskata, ka informācija jāsniedz mazās un ļoti kvalitatīvās devās, piemēram, nav jācenšas dienestā reģistrētam cilvēkam visu aģentūras piedāvājumu pasniegt vienā apmeklējuma reizē – sākumā labāk informēt par divām trim lietām. Ir svarīgi arī bukletos informāciju izklāstīt viegli uztveramā veidā. P. Gabors un viņa kolēģe Lidija Batiča – karjeras konsultante, kas paralēli strādā arī ar darba devējiem, – vada ilgstošajiem bezdarbniekiem paredzētu nodarbību ciklu „Citādās darbnīcās”. Šis cikls ir tik pieprasīts, ka interesentiem ir jāgaida rindā, lai uz to tiktu, un vēl pirms nodarbībām ir jātiekas ar karjeras konsultantu. Šādas darbnīcas notiek divreiz gadā, un tās sastāv no piecām sesijām. „Citādajās

Slovēnijas galvaspilsēta Ļubļana - vieta, kur smelties iedvesmu karjeras konsultēšanā

darbnīcās” bezdarbnieki tiekas reizi nedēļā, un katra sesija ilgst aptuveni divas stundas. Ieguvums ir cilvēku izmainītais paštēls un atziņas par savu attieksmi, ko klientiem palīdz atklāt vizualizācija, konstruktīvisma metodes un citas grupas darba aktivitātes. Apmierināti ir gan minēto konsultantu vadītāji, jo ir palielinājies nodarbinātības īpatsvars, gan arī paši klienti. P. Gabors labprāt mūs informē par izmantotajiem instrumentiem. Jebkurš karjeras speciālists var noskatīties un sagatavot līdzīgas nodarbības: vietnē www.spletisvojokariero.si/orodjarna jāapmeklē sadaļa „ŽELITE, DA BI BILO KAJ DRUGAČE?”, kur materiāli un skolotāja rokasgrāmata ir pieejami arī angļu valodā.

Personības starojuma un neizsīkstošas enerģijas lādiņš vēl ilgi turpina urdīt pēc Ļubļanas Metropolitēna bibliotēkas apmeklējuma, kur satiekam, manuprāt, unikālu sievie-ti – Lili Pahoru. Pirms 20 gadiem viņa sākusī darbu bibliotēkā nevis kā karjeras konsultante, bet drīzāk kā mārketinga speciāliste, kam jāpiesaista bibliotēkai plašāks klientu loks. Tomēr viņas enerģija, izdoma un neatlaidība ir pārvērtusi Ļubļanas bibliotēku par savdabīgu magnētu tiem, kuri dažādu iemeslu dēļ karjeras atbalstu nevēlas saņemt Nodarbinātības dienestā. Pati L. Pa-hora sadarbojas ar Nodarbinātības dienestu; viņa reizē veic sociālo uzņēmējdarbību un ir dzīves skolotāja bezdarbniekiem, jo neformāli māca, kā atgriezties darba tirgū. Atbalsts un padoms tiek sniegts arī tiem, kuri jūtas nepārliciecināši IKT

jomā. Šādu atbalstu un konsultācijas saņēmušie par to pastāsta paziņām, tāpēc cilvēku interese un vēlme apmeklēt Lili un bibliotēku nemazinās. Tādējādi viņa gudri ir paveikusi divas lietas: pirmkārt, bibliotēka ir „apdzīvota”, tās apmeklētība aug, cilvēki šeit iegriežas pēc padoma un reizē var izmantot arī citus vajadzīgus resursus; otrkārt, tiek sniegts konsultatīvs atbalsts. Turklāt L. Pahora organizē pasākumus bezdarbniekiem un darba meklētājiem, un uz šiem pasākumiem „saldajā ēdienā” tiek uzaicināts kāds slavens cilvēks, kas šai sadarbībai ir piekritis bez atlīdzības. „Tāda atvērta mācīšanās telpa,” saka Lili.

Tāpat ikviens pamana Slovenske Koņice-Zreče Skolu centra karjeras konsultantes Petras Šešerko-Viličņakas laipnību, viesmīlību un vēlmi pastāstīt par savu un kolēģu piedāvājumu un panākumiem. Petra konsultē jauniešus, kas mācās ģimnāzijā, profesionālajā vai tehniskajā skolā, un viņai ir prieks par to, ka arī pilsētā ar 5000 iedzīvotāju karjeras atbalsts tiek nodrošināts visos līmeņos.

Pēc tam viesojamies kopienas centrā *PUM Zavod Bob*, kas Ļubļanā darbojas jau kopš 2008. gada. Oficiālais organizācijas nosaukums tulkojumā ir „Projektu mācīšanās jauniešiem”. Tā ir nevalstiska bez-peļņas organizācija, pārejas vieta, piemēram, starp jaunieša pārtraukto izglītību un nākamo mācību vai darba vietu, jo te nestrādājoši jaunieši mācās to, kas viņus interesē – mūziku, teātra mākslu, animāciju, videofilmēšanu u. c. Līdzīgas skolas ir visā Slovēnijā. Pēc

viena gada šādā skolā jauniešiem ir vairākas izvēles iespējas – atgriezties iepriekšējā skolā, sākt strādāt vai sākt mācīties citā skolā. Par *PUM* zina ne tikai vecāki, skolotāji un skolu karjeras speciālisti, bet arī Nodarbinātības dienests. Te strādā tādi fanātiķi kā Mitka, kuras smails nenodziest ne brīdi, kad viņa stāsta gan par jauniešu atrašanās pieejām, gan par mācību procesu un nedaudz aizbilstamajiem, gan par projektu rakstīšanu un finanšu piesaistišanu. Galvenais, kas vieno šos speciālistus, ir mīlestība uz veicamo darbu, kura visai lipīgi pāriet uz konsultējamajiem un arī uz ciemiņiem – tādiem kā mēs.

Darba tirgus ir tepat tuvumā

Vairākas dienas ciemojusies dažādās Nodarbinātības dienesta struktūrvienībās, secināju, ka darba devēji un dienesta darbinieki strādā daudz ciešākā sazobē nekā līdzīga darba darītāji Latvijā. Zlatas Šlibaras un Marko Zupančiča prezentācijā uzzinām, ka ik novembri Nodarbinātības dienas laikā skolēni var apciemot apkārtnes uzņēmumus; tā sabiedrība tiek informēta par profesijām, kurās pašlaik trūkst darbaroku.

Brigita Vončina, kas pēdējos gados koordinē sadarbību ar darba devējiem, stāsta, kā izdevies lauzt negatīvos stereotipus, kas darba devējiem bija izveidojušies par darba ņēmējiem, kuri atsūtīti no aģentūras. Tika izveidots dienests „Vienas pieturas aģentūra”, un tagad arī darba devēji ir iesaistīti darbinieku atlasē un sagatavošanā. Aģentūrā darba devēji var ne tikai informēt par aktuālajām vakancēm vai trūkstošajiem speciālistiem, bet arī pieteikties uz speciāli viņiem sagatavotiem darbinieku apmācības kursiem. Te viņi uzzina par dažādām

uzņēmēju atbalsta programmām, kas ir pieejamas, ja darbā tiek pieņemti ilgstoši bezdarbnieki vai cilvēki, kas vecāki par 50 gadiem. Te var saņemt psihologa un jurista konsultācijas. Darba devēju vajadzībām tiek organizēts konkurss „Nodarbinātības izaicinājums”, kurā piedalās Nodarbinātības dienestā reģistrētie bezdarbnieki. Pieņemot darbā konkursa uzvarētājus, darba devējiem ir garantija, ka viņi ir ieguvuši labākos kandidātus uz vakanci. Ar darba devējiem strādā 15 karjeras konsultanti, un katram ir savi uzņēmumi, ar ko viņi regulāri sadarbojas. Tā kā Slovēnijā karjeras konsultantiem nav speciālas augstākās izglītības programmas, viņu iepriekš iegūtā izglītība ir dažāda; sadarbojoties ar darba devējiem, ir vērtīgi, ja kādu tautsaimniecības nozari viņi pārzina labi. Vakances Nodarbinātības dienestā noteikti ir jāreģistrē publiskā sektora uzņēmumiem un institūcijām, bet pārējie uzņēmumi to var darīt pēc izvēles. Viesojoties Nodarbinātības dienesta Karjeras centrā, uzzinām, ka darba devēji labprāt iesaistās arī šajos apmācības moduļos, piemēram, ierodas uz kursu „Darba intervija” un simulē reālas darba pārrunas.

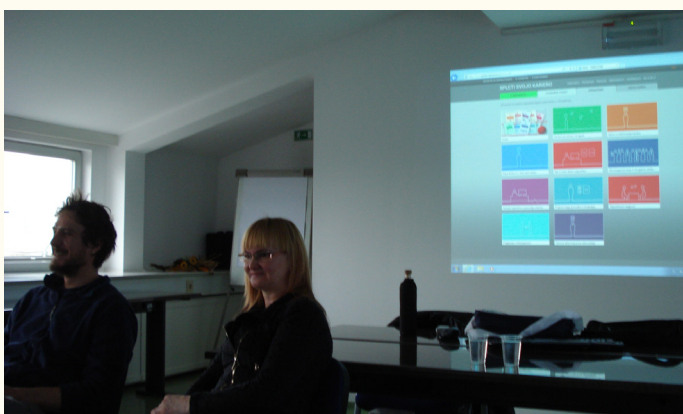
Mācīšanās visa mūža garumā

Slovēnijā tas nav tikai sauklis, jo mācīšanās nozīmība un vērtība ir iedzīvinātas katrā cilvēka dzīvēs un karjeras posmā. Apmeklējot Ceļes Medicīnas vidusskolu, rodam apstiprinājumu tam, ka tehniskajās un profesionālajās skolās vairāk tiek akcentētas praktiskās prasmes. To stāsta pašas audzēknes, kuras apgūst medicīnas māsas, medicīnas māsas asistenta un kosmētiķa programmu; par to liecina arī skolas mācību klašu aprīkojums: vide ir maksimāli

pietuvināta īstajai darba videi; turklāt te var mācīties un arī mācās cilvēki ar īpašām vajadzībām. Šajā skolā darbojas arī Pieaugušo izglītības centrs, kurā var apgūt formālās un neformālās izglītības programmas.

Mazais izglītības ieguvu pārtraukušo skolēnu īpatsvars (Slovēnijā – 4 %, Latvijā – 12 %) un lielais augstskolu studentu īpatsvars runā paši par sevi – izglītība šajā valstī ir cieņā ne tikai likuma burtos. Pāreja no vienas izglītības pakāpes uz citu ir ērta un pārskatāma. Piemēram, ja jauniešs ir apguvis trīsgadīgo profesionālo programmu, bet vēlāk tomēr vēlas studēt universitātē, viņam tikai jāturpina mācības divgadīgajā programmā, jānokārto *General Matura*, un – dodies studēt! Studiju vilinājumu sajutu arī es: kas gan varētu atteikties no iespējas studēt, piemēram, arhitektūru, bez maksas, jo augstskolu programmas ir valsts finansētas.

Par augstskolu rosīgo studiju dzīvi un praktisko atbalstu labi izglītotajiem augstskolu absolventiem vairāk uzzinām Ļubļanas Universitātes Karjeras centrā, kur tiekamies ar divām jaukām, sevi cenošām dāmām Maju un Aleksandru. Karjeras centra uzdevums ir veidot saikni starp daudzsoļiem kandidātiem un labiem darba devējiem. Karjeras centrs to īsteno, organizējot dažādas aktivitātes – karjeras dienas fakultātēs, darbnīcas, kas saistītas ar pieteikšanos starptautiskiem, t. sk. mobilitātes, projektiem, kopīgus pasākumus ar veiksmīgākajiem Slovēnijas uzņēmumiem, karjeras vasaras nometni, festivālu *Elevator Pitch* un daudz ko citu. Un, tāpat kā Latvijā, arī te karjeras konsultantiem ir svarīgi, lai studenti studiju laikā nepieštrādātu par viesmīļiem, bet iegūtu atbilstošu darba pieredzi.

P. Gabors un L. Batiča stāsta par nodarbību ciklu „Citādās darbnīcas”

Viesos pie Mitkas PUMā

Skolēni nezina, ko darīt pēc skolas beigšanas

Inta Lemešonoka

RPIVA pasniedzēja,
JV-KIKC valdes
locekle, karjeras
konsultante

Nav noslēpums, ka pamatskolas un vidusskolas pēdējie gadi skolēniem ir satraucoši un strespilni, jo tuvojās brīdis, kad jāizvēlas nākamā izglītības iestāde, profesija, nākotne. Lai noskaidrotu karjeras konsultantu nozīmi šo izvēļu izdarīšanā, tika aptaujāti gan skolēni un viņu vecāki, gan arī skolotāji.

Aptaujājot 903 astoto līdz divpadsmito klašu skolēnus, atklājās, ka tikai 39 % zina savu turpmāko izglītības vai darba ceļu. Lai gūtu daudzpusīgāku skatījumu uz šo problēmu, tika organizētas skolēnu, skolotāju un vecāku fokusgrupu diskusijas.

Pārrunājot ar 9. un 12. klašu skolēniem jautājumu, vai skolas mācību procesā viņiem ir iespēja apgūt karjeras izglītības elementus, diskusijas dalībnieki atzina, ka ar sevis un profesiju pasaules izzināšanu saistīti jautājumi mācību stundās tiek aplūkoti samērā reti un dažkārt arī virspusēji.

Moderno tehnoloģiju nozīme karjeras atbalstā

Visi aptaujātie skolēni izteica vajadzību pēc iespējas vairāk lietot modernās tehnoloģijas karjeras jautājumu pētīšanā, kā arī vēlmi, lai skolotāji palīdzētu strādāt ar testiem datorprogrammās un izprast to rezultātus.

Jautāti, kādas tīmekļa vietnes skolēni zina un izmanto, viņi minēja google.lv/ru, draugiem.lv, e-klase.lv, facebook.com, delfi.lv, apollo.lv un atzina, ka tīmekļa vietnes vairāk izmanto kā izklaides līdzekli, nevis kā sevis izzināšanas rīku vai karjeras informācijas ieguves avotu. Tikai atsevišķi skolēni apliecināja, ka zina vietni www.niid.lv un ir mēģinājuši veikt karjeras testus šajā vietnē, tomēr testu rezultātus līdz galam nav izpratuši, jo tam būtu vajadzīga karjeras konsultanta palīdzība. Daži skolēni bija darbojušies vietnē www.profesijupasaule.lv, virtuāli ēnojot profesijas. Tomēr lielākā daļa diskusijā iesaistīto skolēnu par šādām

vietnēm pat nebija dzirdējuši. Pēc skolēnu domām, karjeras izglītības satura kvalitāte ir atkarīga no skolotāja zināšanām par karjeras vadību, kā arī no skolotāja ieinteresētības un vēlmes atbalstīt skolēnus karjeras izvēles situācijā; diemžēl šādi skolotāji esot mazākumā. Daži skolēni izstāstīja pozitīvus piemērus, kad klases audzinātājs regulāri palīdzējis skolēniem sevis izpētē un profesiju izzināšanā, mērķtiecīgi organizējot sadarbību un tikšanos ar dažādiem profesionāļiem.

Pēc skolēnu domām, karjeras izglītības satura kvalitāte ir atkarīga no skolotāja zināšanām par karjeras vadību.

Karjeras vadības prasmju pilnveidošanai skolas mācību procesā skolēni ieteica sasaistīt stundās apgūstamās tēmas ar karjeras veidošanas jautājumiem un pāriet no teorētisko zināšanu pārblīvītības uz praktisku darbošanos saistībā ar darba pasauli. Kā svarīgāko pilnveidojamo prasmi skolēni minēja lēmumu pieņemšanas prasmi, ko bez pieaugušo atbalsta pārvaldīt ir visai sarežģīti, tāpēc skolēni vēlas, lai katrā skolā ikdienā būtu pieejams karjeras informācijas un konsultāciju centrs.

Savukārt lielākā daļa skolotāju atzīst, ka viņu skolā karjeras izglītības programma nav izstrādāta, tāpēc katrs skolotājs šo darbu veic pēc savas izpratnes. Skolotāji secina, ka pašlaik skolās izpratnes par karjeras izglītības lomu trūkst visos līmeņos: starp skolu dibinātājiem, administrācijas pārstāvjiem, pedagogiem un vecākiem. Pēc skolotāju teiktā, skolēniem pašiem ir grūti pieņemt ar karjeras izvēli saistītus lēmumus, tāpēc viņi vēlas saņemt atbalstu un padomus no skolotāju vai vecāku puses; savukārt tie ne vienmēr ir gatavi šo atbalstu sniegt gan aizņemtības, gan kompetences trūkuma dēļ. Turklāt skolotāji nepietiekami pārzina daudzveidīgo interaktīvo rīku, tīmekļa vietņu un karjeras resursu saturu un sniegtās iespējas. Lai savas kompetences uzlabotu, skolotāji labprāt vērotu profesionālu karjeras atbalsta speciālistu vadītas stundas,

kā arī piedalītos ar karjeras izglītību saistītos mācību semināros. Skolotāji ierosināja izveidot atsevišķu datorklasi karjeras izglītības apguvei un, tāpat kā skolēni, uzsvēra, ka ikvienā skolā būtu nepieciešams karjeras konsultants vai vismaz pieejama informācija par karjeras konsultāciju saņemšanas iespējām.

Vecāki izvēlas bērnu vietā

Pēc vecāku novērotā, karjeras izglītības darbs skolās tiek veikts kampaņveidīgi – pavasarī, kad aktualizējas karjeras izvēles jautājumi, rudenī, kad valstī tiek organizēta Karjeras nedēļa, un februārī, kad notiek ikgadējā ēnošana, tomēr ēnošana bieži vien ir pašu skolēnu un viņu ģimeņu iniciatīva. Vecāki uzskata, ka mācību procesā skolēni netiek vedināti uz attīstību, bet tiek pieradināti primitīvi domāt, „kā no punkta A tikt uz punktu B”. Lielākā daļa vecāku pauda viedokli, ka Latvijas izglītības sistēma kopumā ir vāja, jo tā būtībā netiek mainīta atbilstoši mūsdienu dzīves norisēm. Vecāki ir secinājuši, ka 9. klašu skolēni netiek orientēti uz mācību turpināšanu profesionālās ievirzes izglītības programmās citās skolās, bet tiek mudināti turpināt mācības vidusskolā. Pēc vecāku domām, tas nesekmē skolēnu prasmi pieņemt lēmumus, jo netiek izskatītas vairākas tālākās izglītības iespējas. Nerodot karjeras atbalstu skolā, vecāki dažkārt mēģina paši kļūt par bērnu karjeras konsultantiem, taču vecāku izskaitļotā un organizētā bērnu nākotne mēdz saasināt situāciju ģimenē un pasliktināt bērnu un vecāku attiecības.

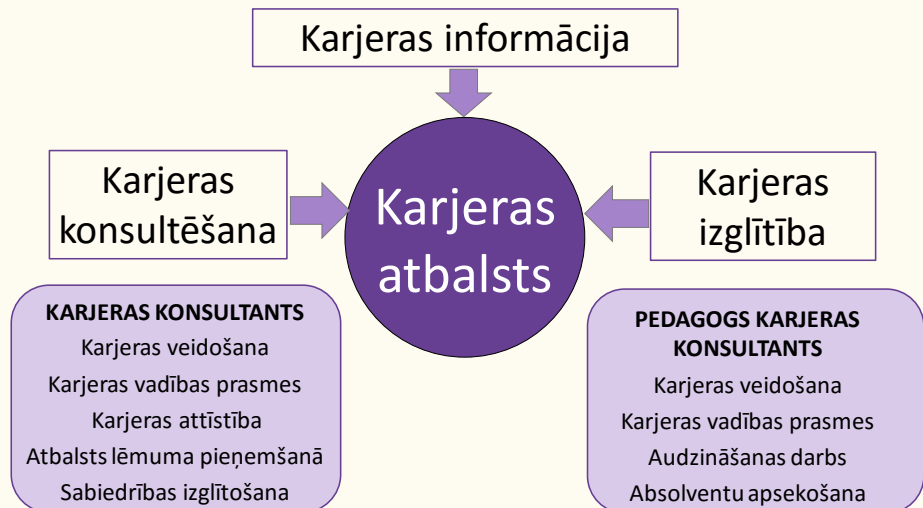
Vecāki atzīst, ka, izvēloties profesiju bērna vietā, viņi, pašiem to neapzinoties, savam bērnam nodara pāri, jo neļauj viņam attīstīt prasmi pieņemt lēmumus. Tā bērns tiek pakļauts riskam, ka svarīgus dzīves lēmumus viņa vietā pieņems citi cilvēki. Runājot par karjeras izglītības pilnveides iespējām, vecāki apgalvoja, ka viņi paši labprāt nāktu uz skolu, lai prezentētu savu profesiju, kā arī uzņemtu skolēnus savā darbavietā. Skolas to varētu izmantot kā resursu, kam nav jātērē skolas budžeta līdzekļi. Viņi gan atzina, ka arī paši varētu izrādīt lielāku iniciatīvu, piedāvājot šādas sadarbības iespējas.

Vai pedagogs karjeras konsultants ir karjeras konsultants

→ 1. lpp turpinājums

Karjeras konsultants ir iekļauts apakšgrupā „24 Komercedarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti”, tā uzsverot šīs profesijas saistību ar nodarbinātību, personāla atlasu un darbinieku karjeras pilnveidi. Kā iespējamās KK darbavietas ir norādītas valsts un pašvaldību institūcijas, nevalstiskās organizācijas, izglītības iestādes, uzņēmumi; KK var būt arī pašnodarbināta persona vai individuālais komersants. Starp profesionālās darbības pamatuzdevumiem minēta plaša klientu loka (skolēni, viņu vecāki, skolotāji, nodarbinātie, bezdarbnieki, personas ar invaliditāti, darba devēji) konsultēšana individuāli un grupās, informēšana un izglītošana saistībā ar karjeras attīstības jautājumiem, atbalsta sniegšana karjeras plānošanā un veidošanā, kā arī sabiedrības informēšana un izglītošana par jautājumiem, kas saistīti ar karjeras attīstības atbalsta pakalpojumiem. Saskaņā ar profesijas standartu KK ir nepieciešama piektā līmeņa profesionālā kvalifikācija.

Pedagogs karjeras konsultants ir iekļauts apakšgrupā „23 Izglītības jomas vecākie speciālisti”, tā norādot, ka šīs profesijas pārstāvji darbojas izglītības iestādēs un viņu profesionālās darbības centrā ir karjeras izglītība, izglītojamo sevis izpratnes veicināšana, kā arī izglītības iespēju un satura izpētes prasmju veidošanās un karjeras plānošanas un lēmumu pieņemšanas prasmju veidošanās sekmēšana. Viens no PKK pamatuzdevumiem ir konsultēt izglītojamos, viņu vecākus un skolotājus, lai palīdzētu izglītojamajiem apzināties savu potenciālu un pašrealizācijas iespējas, kā arī veicinātu patstāvību lēmumu pieņemšanā. Citi PKK profesionālās darbības pamatuzdevumi ir izstrādāt nodarbību ciklu pēctecīgai profesijas izvēles jautājumu iekļaušanai klases stundās un citos pasākumos, piedalīties izglītības iestādes audzināšanas programmas izstrādē, veidot, uzturēt un papildināt metodisko materiālu bāzi skolēnu izpētē un datubāzi par absolventu tālāko

izglītību, kā arī veicināt sadarbību starp vecākiem, atbalsta personālu un citām institūcijām, kas nodarbojas ar izglītojamo apmācību, audzināšanu un konsultāciju sniegšanu. PKK profesijas standarts nav izstrādāts, kvalifikācijas prasības nosaka MK noteikumi Nr. 662 (2014), kuros minēts, ka pedagogam karjeras konsultantam ir nepieciešama otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība pedagoģijā, kā arī karjeras konsultanta kvalifikācija vai apgūta pedagoga karjeras konsultanta profesionālās kompetences pilnveides B programma vismaz 72 stundu apjomā.

Abu profesiju pārstāvju darbību, atbildības jomas un sadarbību KAA īstenošanā izglītības iestādēs raksturo Karjeras izglītības īstenošanas plāns valsts un pašvaldību vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs 2015.–2020. gadam, kura centrā ir karjeras izglītības integrēšana mācību procesā, uzsverot formālo izglītību. Saskaņā ar šo plānu PKK koordinē un īsteno karjeras izglītību un nodrošina karjeras informācijas pieejamību vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs, savukārt NVA, jaunatnes centru, izglītības pārvalžu, privāto organizāciju u. c. karjeras konsultanti sniedz individuālas karjeras konsultācijas.

Minētā plāna izpratnē PKK darbība pārsvarā ir vērsta uz karjeras izglītības integrēšanu mācību saturā un procesā, tāpēc prasība, ka viņiem ir nepieciešama pedagoģiskā izglītība, šķiet pamatota. Nav iespējams sekmīgi plānot un organizēt karjeras izglītības integrēšanu, ja nav dziļas izpratnes par mācīšanas un mācīšanās

likumsakarībām un mācību saturu atsevišķos priekšmetos, savukārt individuālajā karjeras konsultēšanā šīs zināšanas ir vēlamas, bet nav obligāti nepieciešamas. Latvijā ir salīdzinoši maz PKK un vēl mazāk tādu PKK, kuru kompetence ļauj sniegt individuālās karjeras konsultācijas. Apkopojot minēto, izskatās, ka KAA funkciju sadalīšana starp karjeras konsultantiem un pedagogiem karjeras konsultantiem ir optimāls pagaidu risinājums.

Nelielās slodzes dēļ daļa speciālistu, īpaši pašvaldībās ar nelielu izglītojamo skaitu, būs spiesti „sēdēt uz diviem krēsliem”, strādājot gan par karjeras konsultantu, gan arī par pedagogu karjeras konsultantu. Tādējādi viņu profesionālā darbība var kļūt ne tikai organizatoriski, bet arī ētiski sarežģīta. Daudz individuālo konsultāciju ārpus skolas neliecina par profesionālu PKK darbību, bet pamato KK nepieciešamību pašvaldībā (un nodrošina lielākus ienākumus privātam KK), savukārt efektīva karjeras izglītība pamato PKK nepieciešamību skolā, bet, samazinoties individuālo konsultāciju pieprasījumam, liek apšaubīt KK nepieciešamību ārpus skolas.

Vienīgais loģiskais risinājums ir profesionāls PKK izglītības iestādē, kurš vajadzības gadījumā spēj sniegt arī individuālas konsultācijas. Nākotnē situāciju lielā mērā uzlabos plānā paredzētā PKK profesionālās pilnveides B programmas īstenošana individuālās konsultēšanas kompetenču apguvei 2018. gadā. Tas nozīmē, ka ikviens PKK spēs

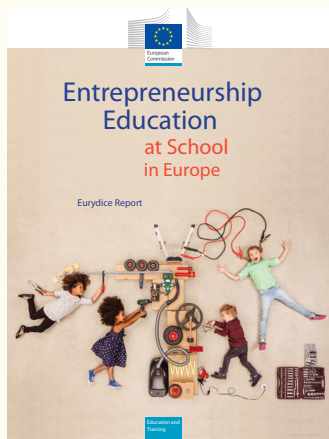
→ 7. lpp turpinājums

veikt visus Profesiju klasifikatorā minētos profesionālās darbības pamatuzdevumus.

Eiropas valstu karjeras attīstības atbalsta sistēmas nākotnes vīzijā ir paredzēts, ka ikviens KAA sniedzējs spēj nodrošināt minimālo KAA (būt padomdevējs) visās lomās, savukārt KAA konsultanti un eksperti (Latvijā – karjeras konsultanti un pedagogi karjeras konsultanti) specializējas karjeras atbalsta sniegšanā noteiktā jomā. Lai gan KK un PKK darbības jomas, profesijas reglamentēšanas pakāpes un darbavietas ir atšķirīgas, abu profesiju pārstāvjiem ir vajadzīga ar karjeru saistītai izglītošanai, informēšanai, konsultēšanai, pakalpojumu vadīšanai un KAAS pilnveidošanai nepieciešamā padomdevēja līmeņa kompetence, kas ietver arī spēju novērtēt savu kompetenci un palīdzēt klientam atrast piemērotu palīdzības sniedzēju jautājumos, kuros viņi paši nav kompetenti. Nepārtraukta kompetences pilnveide ir nepieciešama visiem KAA sniedzējiem. Tiem KK, kuri ilgāku laiku nav strādājuši skolā, kļūstot par PKK, iespējamā vājā vieta ir karjeras izglītības koordinēšana un īstenošana (īpaši – integrēšana mācību saturā un procesā), savukārt tiem PKK, kuri KAA sniegšanai apguvuši vienīgi 72 vai 160 stundu B programmu, pagaidām ir nepietiekama karjeras konsultēšanas kompetence.

Gan karjeras konsultanti, gan pedagogi karjeras konsultanti ir profesionāļi, kuru darbības virsuzdevums ir KAA, t. i., karjeras informācijas sniegšana, karjeras izglītības īstenošana un indivīdu un grupu konsultēšana. Tas nenozīmē, ka abu profesiju pārstāvjiem būtu jādara viens un tas pats un ka viņi būtu konkurenti. Specializācija vienmēr paredz sadarbību. Pilnvērtīgs, mūžilgs KAA ir un būs iespējams vienīgi ciešā KK un PKK sadarbībā, nepārtrauktā profesionālajā pilnveidē un kopīgos risinājuma meklējumos.

Publicēts un latviešu valodā iztulkots *Eurydice* pārskats „Uzņēmējdarbības izglītība Eiropas skolās”

Jau daudzus gadus uzņēmējdarbības izglītības veicināšana ir bijis viens no ES institūciju un dalībvalstu politikas pamatuzdevumiem. Situācijā, kad valda liels jaunatnes bezdarbs, ekonomikas krīzes un straujas pārmaiņas sarežģītajā uz zināšanām balstītajā tautsaimniecībā un sabiedrībā, tādās starpnozaru spējas kā uzņēmējspēja ir būtiskas, ne vien lai veidotu jauniešu domāšanu, bet arī lai palīdzētu apgūt prasmes, zināšanas un attieksmi, kas nepieciešamas uzņēmējdarbības kultūras attīstībai Eiropā. Lai konstatētu attīstību un tendences šajā jomā, *Eurydice* tīkls 2015. gadā izdeva jaunu analītisku pārskatu.

Ziņojumā analizēti četri stratēģiskie uzņēmējdarbības izglītības mērķi: aktīva pilsoniskā nostāja, sociālā uzņēmējdarbība, radošu ideju pārvēršana uzņēmējdarbībā un nodarbināmība. Jaunais analītiskais materiāls sniedz atjaunotu un detalizētu informāciju par izglītības programmām (saturu) un sasniedzamajiem mācīšanās rezultātiem, kā arī apskata tādas tēmas kā uzņēmējdarbības izglītības finansēšanas mehānismi un skolotāju sagatavošana. Ziņojumā aplūkota situācija vispārīzglītojošajās skolās visās trīs skolu izglītības pakāpēs, kā arī skolas vidē organizētā sākotnējā profesionālajā izglītībā un apmācībā. Informācija datēta ar 2014./15. mācību gadu un aptver 33 *Eurydice* tīkla valstis.

Šajā ziņojumā uzņēmējdarbības

izglītība ir definēta kā process, kurā skolēni attīsta uzņēmēja prasmes un domāšanas veidu (t. i., uzņēmējspēju), ar kuru palīdzību pārvērst radošas idejas uzņēmējdarbībā. Tā ir visiem skolēniem būtiska kompetence, kas veicina personības attīstību, aktīvu pilsonisko nostāju, sociālo iekļaušanu un nodarbināmību.

Jaunajā publikācijā izdarīti vairāki svarīgi secinājumi:

- 11 valstu izglītības sistēmās 2014./15. mācību gadā tika īstenota īpaša uzņēmējdarbības izglītības stratēģija, 18 sistēmās uzņēmējdarbības izglītība bija daļa no plašākas politikas, bet 9 valstīs nebija nekādas uzņēmējdarbības izglītības stratēģijas;
- 2014./15. mācību gadā uzņēmējdarbības izglītība bija integrēta obligāto priekšmetu programmās 14 valstu sākumskolās, savukārt vidējās izglītības otrajā posmā uzņēmējdarbības izglītība tiek piedāvāta diezgan daudzās valstīs;
- skolotājiem reti tiek sniegti konkrēti ieteikumi par mācību metodēm, atstājot vietu ievērojamai autonomijas pakāpei šajā jomā;
- tikai dažās valstīs tiek organizēti īstas uzņēmējdarbības pieredzes pasākumi;
- viens no galvenajiem efektīvas un kvalitatīvas uzņēmējdarbības izglītības kavēkļiem ir daudzpusīgu sasniedzamo mācīšanās rezultātu trūkums;
- tikai septiņās izglītības sistēmās uzņēmējdarbības izglītība ir obligāta tēma noteiktos sākotnējās skolotāju izglītībasursos;
- lai gan vairāk nekā pusē Eiropas valstu uzņēmējdarbības izglītības īstenošanai tiek piešķirts gan valsts, gan ES finansējums, joprojām trūkst šim mērķim paredzētu stabilu ilgtermiņa finanšu plūsmu.

Publikācija ir pieejama VIAA interneta vietnē www.viaa.gov.lv/lat/izglitibas_petijumi/eurydice/eurydice_publicacijas/.

